

Brandstof voor criminaliteit

‘Geen geborgenheid en geen toekomstperspectief’

Ministers kunnen heen en weer vliegen tussen de koninkrijksdelen, desnoods wekelijks. Spiedende drones kunnen boven wijken hangen als lampions op een tuinfeest. De politie kan meer mankracht en betere bewapening worden toegeschoven. De gewelddadige criminaliteit op het eiland zal er niet door verminderen. Integendeel, de maatregelen zijn olie op het vuur.

Tekst: **Aart G. Broek**

In de verklaring van criminaliteit komen criminologen nauwelijks verder dan de samenleving als oorzaak te zien. Mensen zijn sociale wezens. Ieder mens is er een te midden van vele anderen. Dit is van invloed op ons handelen. We zijn geneigd om een direct lijntje te trekken tussen de sociaal-culturele omgeving en criminaliteit: machismo, traditionele man-vrouwverhoudingen, geen werk, het ontbreken van sociale controle, gebrekkig onderwijs en dergelijke zouden geweld en criminaliteit in de hand werken.

Emoties

Waarom zouden deze factoren zo'n buitengewoon ongunstige uitwerking hebben? Criminologen vergeten om door te vragen. Zij verzuimen om de 'emotionele' component van mensen expliciet bij hun onderzoek te betrekken. Emoties worden onvoldoende een verklarende kracht toegekend. Zodoende zal het niet lukken om deugdelijk te begrijpen waarom het agressieve gedrag zich, bijvoorbeeld, juist voordoet in een armzalige sociaal-economische situatie of bij gebrekkige sociale controle.

Er is inmiddels in de forensische psychiatrie en psychologie wél de nodige aandacht voor de emotionele component van crimineel ge-

drag opgebracht. Een grondige inventarisatie door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) illustreert wat er aan kennis beschikbaar is over oorzaken van het ongewenst handelen. Deze inventarisatie noemt niet alleen de sociaal-culturele fenomenen.

Het betreffende rapport bespreekt tevens twee aspecten van ons emotionele huishouden, die de kans op delinquent gedrag ernstig vergroten. Het betreft, ten eerste, een gebrek aan 'empathie', wat gekoppeld wordt aan slechte 'gewetensvorming'. Als tweede is van doorslaggevende invloed een gebrek aan 'binding', waarbij verstoorde 'hechting' en gebrekkige 'toewijding' en 'betrokkenheid' een rol spelen. Het WODC registreert, maar graaft niet dieper. Wat weten we van hechtingsangst en het gebrek aan inlevingsvermogen en verantwoordelijkheid.

Geborgenheid

Het betreft in principe emotionele velden met een gemeenschappelijke voedingsbodem. De gezonde ontwikkeling van kind tot volwassene zal moeten plaatsvinden in een koesterende omgeving: acceptatie, waardering alsook controle en correctie. Dat brengt een volwassene voort, die zich 'geborgen'

weet, die rekening heeft leren houden met naasten doordat zijn omgeving rekening houdt met hem. Zodoende kan hij 'gewetensvol' leren handelen. Dat zorgt voor een volwassene die zich heeft leren hechten, toewijding kent en verantwoordelijkheid durft te nemen zonder angst voor vernedering. Hij heeft begrip voor zijn naasten - empathie - ontwikkeld en kent schuldgevoelens, wat we 'geweten' noemen.

Een randvoorwaarde voor geborgenheid is onder meer een eigen sociaal-economische omgeving die als leefbaar wordt ervaren in vergelijking tot de samenleving in haar geheel. Dit is een vereiste voor ieder van ons en impliceert ook een zeker toekomstperspectief. Er moet iets zijn om voor te leven.

Wanneer mensen niet in een dergelijke 'geborgenheid' opgroeien, is er feitelijk sprake van krenkende sociaal-emotionele 'uitsluiting' uit het grotere samenlevingsverband waartoe zij behoren. Zichtbare grote vermogensverschillen bijvoorbeeld, voeden die uitsluiting en zijn vormen van vernedering. Velen bouwen zo van kindsbeen af een geschiedenis op van afwijzing: geen geborgenheid en geen toekomstperspectief. In emotionele zin is dit te herkennen als het langdurig opdoen van schaamte-ervaringen.

Schaamte-ervaringen

In de jaren naar volwassenheid vindt een opeenstapeling van schaamte-ervaringen plaats: een opbouw van ervaringen met vernedering, kleinering, uitsluiting en afwijzing. Schaamte brengt onder meer deze gedragsmanifestaties voort: een gebrek aan empathie, wantrouwen, afwijzen van verantwoordelijkheid, opportunisme, angst voor nieuwe schaamte-ervaringen, agressie en andere hechtingsproblemen (met name ook op seksueel gebied), én geweld. Korter dan met deze woorden is het me-

chanisme niet samen te vatten: if you can't join them, beat them.

Beschikbaar onderzoek levert zicht op de belangrijkste oorzaken van agressief, delinquent gedrag. Het is van belang te onderkennen dat sociaal-culturele en emotionele factoren in elkaar grijpen en onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, ook al zijn ze op zich te onderscheiden. De factoren die van doorslaggevend belang zijn, zijn in algemene zin in de volgende drie factoren onder te brengen. De gewelddadige leden van de samenleving (a) weten zich niet op reguliere wijze geborgen in het heden; (b) hen ontbreekt het aan een duurzaam toekomstperspectief; en (c) zij hebben een onevenwichtig emotioneel huishouden opgebouwd. Het betreft een leven dat is getekend door afwijzende krenking, dat wil zeggen schaamte-ervaringen. In combinatie voedt dit drietal vele bedenkelijke vormen van agressie, en leidt meer in het bijzonder tot extreem fysiek geweld.

Deze factoren brengen drie 'piketpaaltjes' voort, die als strakke richtlijn zouden moeten dienen voor interventies en preventie. Probleemoplossend handelen moet het volgende realiseren: (a) een regulier acceptabele geborgenheid in het heden; (b) een duurzaam toekomstperspectief; (c) een evenwichtige emotionale situatie, dat wil zeggen het stroomlijnen van het door schaamte aangestuurde emotionele huishouden dat in het verleden werd opgelopen.

Dit betreft feitelijk algemeen menselijke behoeftes. Ze zijn eigen aan ieder van ons. Waar die drie 'panelen' niet gerealiseerd worden, ontstaat per definitie agressief handelen. In dit licht is het heen en weer vliegen van ministers, zwevende drones en zwaardere bewapening van het politiekorps juist olie op het vuur. Dergelijk handelen zorgt voor verdere isolering en uitsluiting: dé brandstof voor agressie en geweld.